การประยุกต์ใช้หลักการทรงงานข้อที่ 22 : ความเพียร

The Application of the 22th Royal Working Principle: Perseverance

ชัยโรจน์ นพเฉลิมโรจน์
Chairoj Nopchalermroj
มูลนิธินพเฉลิมโรจน์
Nopchalermroj Foundation
Email: win@chairoj.net

Received: October 25, 2025; **Revised:** December 31, 2025; **Accepted:** December 31, 2025

บทคัดย่อ

บทความนี้มุ่งศึกษาการประยุกต์ใช้หลักการทรงงานข้อที่ 22 เรื่อง “ความเพียร” ในฐานะหลักปรัชญาแห่งการทำงานและการดำเนินชีวิตตามแนวทางศาสตร์พระราชา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1. วิเคราะห์แนวคิดและสาระของ “ความเพียร” ตามหลักการทรงงานในเชิงปรัชญา 2. วิเคราะห์การประยุกต์ใช้หลักความเพียรในชีวิตและการทำงาน ผลการศึกษาพบว่า ความเพียรตามแนวพระราชดำริมิใช่การเร่งรัดหรือดิ้นรน แต่คือ “การทำอย่างมีสติ ปัญญา และความต่อเนื่อง” จนเกิดความสมดุลระหว่างการกระทำและจิตใจ การวิเคราะห์เชิงปรัชญาเปรียบความเพียรกับ “สัมมาวายามะ” ในพุทธธรรม ซึ่งมุ่งเพียรละอกุศลและสร้างกุศลอย่างต่อเนื่อง โดยได้สังเคราะห์ “กระบวนการ PERSEVERE (9 ขั้นตอน)” เพื่อแปลงความเพียรให้เป็นกระบวนการพัฒนา และนำเสนอ “โมเดล P.E.A.R.” (Patience & Presence, Empathetic Endeavor, Analytical Action, Reflective Renewal) เพื่อแสดงโครงสร้างภายในของความเพียรในเชิงปัญญา ผลการสังเคราะห์ชี้ให้เห็นว่า ความเพียรคือพลวัตแห่งปัญญา (Dynamic Wisdom) ที่หลอมรวมภาวะรู้ ภาวะทำ และภาวะสะท้อนเข้าด้วยกัน ส่งผลให้บุคคล องค์กร และสังคมพัฒนาได้อย่างยั่งยืนจากภายใน อันเป็นหัวใจของศาสตร์พระราชาที่ทรงใช้เป็นแนวทางแห่งการพัฒนาและการดำรงชีวิตอย่างมั่นคงและสมดุล

คำสำคัญ: การประยุกต์ใช้, หลักการทรงงานข้อที่ 22, ความเพียร

Abstract

This article aimed to study the application of the 22nd Royal Working Principle, “Perseverance,” as a philosophical foundation for work and life according to the King’s Philosophy. The objectives of the study were: 1. To analyze the concept and essence of “Perseverance” under the Royal Working Principles from a philosophical perspective, and 2. To examine the application of Perseverance in daily life and work practices. The findings revealed that Perseverance, as reflected in the Royal Thought, was not about haste or struggle, but rather about *acting with mindfulness, wisdom, and continuity* until achieving a balance between action and mental stability. The philosophical analysis compared Perseverance to *Samma Vayama* in Buddhist teaching, which emphasizes the right effort to abandon unwholesome states and to cultivate wholesome ones continuously. The study synthesized the “PERSEVERE Process” (9 steps) to transform Perseverance into a developmental process and proposed the “P.E.A.R. Model” (Patience & Presence, Empathetic Endeavor, Analytical Action, Reflective Renewal) to illustrate the inner structure of Perseverance as a form of wisdom in practice. The synthesis indicated that Perseverance represented a dynamic form of wisdom integrating awareness, action, and reflection, which led individuals, organizations, and societies toward sustainable development from within. Ultimately, this principle embodied the essence of the King’s Philosophy - a way of life grounded in inner stability, balance, and continuous self-development.

Keywords: Application, 22th Royal Working Principle, Perseverance

บทนำ

“ความเพียร” เป็นหัวใจสำคัญของการดำรงชีวิตและการทำงานในทุกมิติ โดยเฉพาะในบริบทของศาสตร์พระราชาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ทรงเน้นย้ำอย่างต่อเนื่องว่า “ไม่มีสิ่งใดสำเร็จได้โดยไม่อาศัยความเพียร” หลักการทรงงานข้อที่ 22 จึงถือเป็น “หลักแก่นกลางของการพัฒนาอย่างยั่งยืน” ทั้งในระดับบุคคล ชุมชน และประเทศชาติ ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงพระราชจริยวัตรแห่งการลงมือทำอย่างต่อเนื่อง แม้จะอยู่ท่ามกลางอุปสรรคมากมายก็ตาม (ณัฐพงศ์ แย้มเจริญ, 2544)

พระองค์ทรงถือว่าความเพียรไม่ใช่เพียงการพยายามในทางกายหรือการขยันหมั่นทำเท่านั้น หากแต่คือ “ความเพียรที่มีปัญญา” คือการลงมือทำด้วยความเข้าใจในเหตุปัจจัย รู้จักปรับแก้ และดำรงอยู่ด้วยความอดทนและสติ ใน *พระราชนิพนธ์เรื่องพระมหาชนก* พระองค์ได้ทรงอธิบายหลักความเพียรผ่านสัญลักษณ์ของ “พระมหาชนก” ผู้ว่ายน้ำในมหาสมุทรอย่างไม่ย่อท้อ แม้ไม่เห็นฝั่ง ก็ยังคงเพียรต่อไปด้วยจิตที่มั่นคง เพราะเชื่อว่า “ตราบใดที่ยังว่ายอยู่ ชีวิตย่อมไม่สูญเปล่า” ซึ่งเป็นภาพแทนของความเพียรอันเป็นสากลและเหนือกาลเวลา (คณิตา หอมทรัพย์, 2562)

ในทางพุทธปรัชญา “ความเพียร” (วิริยะ) เป็นองค์ธรรมสำคัญในโพธิปักขิยธรรม 37 ประการ และเป็นองค์มรรคข้อที่ 6 ในอริยมรรคมีองค์ 8 คือ “สัมมาวายามะ” (Right Effort) หมายถึง ความเพียรชอบในการละอกุศล เจริญกุศล และดำรงกุศลไว้ให้มั่นคง (พระครูพินัยสังฆการ (สมชาย จิตฺตคุตฺโต), 2562) การเพียรจึงมิใช่เพียงการต่อสู้กับความยากลำบากภายนอก แต่คือ หลักวิริยสัมโพชฌงค์สะท้อนให้เห็นว่าความเพียรเป็นพลังพื้นฐานในการพัฒนาคุณธรรมและการดำรงจิตให้มั่นคงต่อเป้าหมายแห่งความดี (พระพรหมคุณาภรณ์, 2555) เพราะเป็นแรงขับเคลื่อนภายในที่ทำให้ปัญญาเกิดขึ้น และทำให้การปฏิบัติทุกอย่างมีความต่อเนื่องไม่สะดุด

หลักการทรงงานข้อที่ 22 “ความเพียร” จึงสอดคล้องอย่างลึกซึ้งกับพุทธธรรมที่มุ่งเน้น “การเพียรเพื่อประโยชน์ส่วนรวม” มากกว่าการเพียรเพื่อความสำเร็จส่วนตน ในพระราชกรณียกิจจำนวนมาก พระองค์มิได้ทรงมุ่งหวังผลลัพธ์ในระยะสั้น แต่ทรงเพียรสร้างระบบแห่งการเรียนรู้ การฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ และการพัฒนาคน โดยทรงใช้เวลายาวนานหลายสิบปีจนเกิดผลอย่างยั่งยืน เช่น โครงการชั่งหัวมัน โครงการฝนหลวงและโครงการแกล้งดิน ซึ่งต่างเป็นผลผลิตของ “ความเพียรอย่างมีปัญญา” ที่ทรงบ่มเพาะผ่านการทดลอง การผิดพลาด และการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง (ณัฐพงศ์ แย้มเจริญ, 2544)

ความเพียรในศาสตร์พระราชามีลักษณะเฉพาะที่เรียกว่า “เพียรอย่างพอเพียง” (Sufficiency Perseverance) คือการเพียรอย่างรู้ขอบเขต ไม่เร่งรัด ไม่ลุ่มหลงในผลสำเร็จ แต่ทำด้วยจิตที่มั่นคงและสม่ำเสมอ ทั้งนี้แนวคิดดังกล่าวได้รับอิทธิพลจากปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่มุ่งสร้างความสมดุลระหว่าง “ความมุ่งมั่น” กับ “ความพอดี” เพื่อป้องกันไม่ให้ความเพียรกลายเป็นความหมกมุ่นหรือความเหนื่อยล้าทางจิตใจ (พระครูพินัยสังฆการ (สมชาย จิตฺตคุตฺโต), 2562) ความเพียรในมุมนี้จึงเปรียบเสมือน “พลังเงียบ” ที่ขับเคลื่อนชีวิตให้เติบโตอย่างมั่นคง

นอกจากนี้ ในเชิงสังคมวิทยา “ความเพียร” ยังถูกมองว่าเป็นคุณธรรมพื้นฐานของพลเมืองที่ดี โดยเฉพาะในสังคมไทยที่กำลังเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ เทคโนโลยี และวัฒนธรรมอย่างรวดเร็ว เยาวชนจำนวนไม่น้อยหลงใหลในความสำเร็จรวดเร็ว (instant success) และละเลยคุณค่าของความพยายามที่ต่อเนื่อง การเสริมสร้างลักษณะนิสัยแห่งความเพียรในหมู่เยาวชนจึงเป็นสิ่งจำเป็น เพื่อปลูกฝังคุณธรรมแห่งการไม่ย่อท้อและการทำงานอย่างมีวินัย (พระครูพินัยสังฆการ (สมชาย จิตฺตคุตฺโต), 2562) งานวิจัยชี้ให้เห็นว่า เยาวชนที่มีนิสัยขยันหมั่นเพียรมักมีความยืดหยุ่นทางอารมณ์สูงกว่า และสามารถรับมือกับความล้มเหลวได้ดีกว่าเยาวชนที่ขาดความเพียร

การเพียรในเชิงจิตวิทยา (Perseverance Psychology) ยังสัมพันธ์กับแนวคิด “Growth Mindset” ของ Carol Dweck ที่เสนอว่า บุคคลที่เชื่อว่าความสามารถสามารถพัฒนาได้ (developable ability) จะมีแนวโน้มเพียรมากกว่า เพราะไม่กลัวความล้มเหลว แต่เห็นมันเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ การเชื่อมโยงหลักการทรงงานข้อที่ 22 กับแนวคิดนี้ จึงช่วยให้เข้าใจว่าความเพียรไม่ได้จำกัดอยู่ในศาสนาหรือจิตวิญญาณเท่านั้น แต่เป็นหลักสากลที่สามารถพัฒนาได้ด้วยการฝึกฝนอย่างเป็นระบบ

ยิ่งไปกว่านั้น “ความเพียร” ยังสัมพันธ์กับแนวคิดของ จริยศาสตร์หลังนวยุค ที่มองว่าความดีมิใช่ผลลัพธ์จากการบังคับ แต่เกิดจาก “การกระทำซ้ำด้วยความเข้าใจ” (Bauman, 1993) ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ที่ทรงย้ำเสมอว่าการทำงานต้องอาศัยการเรียนรู้และการทดลองซ้ำ ๆ โดยไม่กลัวความล้มเหลว เพราะ “ความล้มเหลวคือครูของความสำเร็จ”

ดังนั้น “หลักการทรงงานข้อที่ 22 : ความเพียร” จึงมิใช่เพียงแนวทางการทำงาน หากแต่เป็น “ปรัชญาแห่งชีวิต” ที่เชื่อมโยงระหว่างพระพุทธศาสนา จริยศาสตร์เชิงคุณธรรม และศาสตร์พระราชาเข้าด้วยกันอย่างกลมกลืน ความเพียรในที่นี้หมายถึงการทำอย่างต่อเนื่องด้วยปัญญาและเมตตา เป็นการเพียรที่ไม่ก่อความทุกข์ แต่เป็นการเพียรเพื่อสร้างคุณค่าที่ยั่งยืน ทั้งต่อตนเองและผู้อื่น

ในบริบทโลกสมัยใหม่ การฟื้นคืนคุณค่าของความเพียรเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง โดยเฉพาะในสังคมไทยที่กำลังปรับตัวสู่ยุคดิจิทัลและการแข่งขันระดับโลก หลักการทรงงานข้อที่ 22 จึงเป็น “แนวทางเชิงปรัชญาแห่งความยั่งยืน” ที่สามารถประยุกต์ใช้ได้ทั้งในภาคการศึกษา การบริหารงานภาครัฐ ภาคธุรกิจ และการพัฒนาตนเอง เพราะท้ายที่สุดแล้ว “ความเพียร” มิใช่เพียงหนทางสู่ความสำเร็จ แต่คือ “ความงามของการไม่ยอมแพ้” อันเป็นรากฐานแห่งความเป็นมนุษย์อย่างสมบูรณ์

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อวิเคราะห์แนวคิดและสาระของ “ความเพียร” ตามหลักการทรงงานในเชิงปรัชญา
2. เพื่อวิเคราะห์การประยุกต์ใช้หลักความเพียรในชีวิตและการทำงาน

วิเคราะห์แนวคิดและตีความเชิงปรัชญา

แนวคิดเรื่อง “ความเพียร” ในหลักการทรงงานข้อที่ 22 ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ภูมิพลอดุลยเดชมหาราช มีรากฐานมาจากโลกทัศน์แบบพุทธที่มอง “ชีวิต” เป็นกระบวนการของเหตุปัจจัย (ปฏิจจสมุปบาท) ซึ่งทุกสิ่งดำรงอยู่ได้เพราะอาศัยความสัมพันธ์ระหว่างเหตุและผล การจะให้สิ่งใดเกิดขึ้นจึงต้อง “เพียรทำ” ให้ครบเงื่อนไขแห่งเหตุ พระองค์จึงทรงเน้นว่า “การเพียร” มิใช่เพียงการลงแรงหรือขยันหมั่นทำ หากแต่เป็นการกระทำอย่างมีสติ ปัญญา และความเข้าใจในความเป็นเหตุเป็นผลของธรรมชาติ (ณัฐพงศ์ แย้มเจริญ, 2544)

ในมิติของ พุทธปรัชญา “ความเพียร” (วิริยะ, Viriya) ถือเป็นหนึ่งใน “โพธิปักขิยธรรม 37 ประการ” และยังปรากฏอยู่ใน มรรคมีองค์ 8 ในฐานะองค์ธรรมของ “สัมมาวายามะ” (Right Effort) ซึ่งหมายถึง “ความเพียรชอบ” กล่าวคือ เพียรละอกุศล เพียรรักษากุศล และเพียรสร้างกุศลใหม่ (พระครูพินัยสังฆการ (สมชาย จิตฺตคุตฺโต), 2562) ความเพียรที่พระพุทธองค์ทรงสอนจึงมิใช่เพียงการดิ้นรน แต่คือ “การกระทำด้วยปัญญา” อันมีเป้าหมายเพื่อการดับทุกข์ ซึ่งแนวคิดนี้สอดคล้องอย่างลึกซึ้งกับหลักการทรงงานของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ที่ทรงมุ่ง “ทำงานเพื่อแก้ปัญหา” มิใช่ “ทำงานเพื่ออำนาจหรือชื่อเสียง”

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ทรงสาธิตแนวคิดนี้ใน พระราชนิพนธ์เรื่องพระมหาชนก ซึ่งเป็นวรรณกรรมเชิงสัญลักษณ์ทางปรัชญา โดยพระมหาชนกผู้ว่ายน้ำข้ามมหาสมุทรแม้ไม่เห็นฝั่ง เปรียบเสมือน “มนุษย์ผู้เพียรด้วยปัญญา” ที่เข้าใจความไม่แน่นอนของชีวิต แต่ยังคงกระทำด้วยศรัทธาและความอดทน เนื้อหาในพระราชนิพนธ์จึงสะท้อน “จิตวิญญาณแห่งความเพียร” ที่ตั้งอยู่บนหลักของ *อิทธิบาท 4* ได้แก่ ฉันทะ (ความพอใจในการกระทำ), วิริยะ (ความพยายาม), จิตตะ (ความตั้งใจ), และวิมังสา (การใคร่ครวญผล) (คณิตา หอมทรัพย์, 2562) การเพียรในมิตินี้จึงมิใช่การทำแบบเร่งรีบ แต่คือ “ความพยายามที่ผ่านการไตร่ตรองอย่างมีสติ” ซึ่งเป็นแก่นของจริยธรรมแห่งการพัฒนาในศาสตร์พระราชา

1. ความเพียรในมิติของจริยศาสตร์เชิงคุณธรรม (Virtue Ethics)

เมื่อพิจารณาตามแนวคิดของอริสโตเติล (Aristotle’s Nicomachean Ethics) คุณธรรมคือ “ความสมดุลระหว่างสองสุดโต่ง” (Doctrine of the Mean) ซึ่งความเพียรก็อยู่ระหว่าง “ความเกียจคร้าน” กับ “ความหมกมุ่นจนขาดสติ” การเพียรจึงเป็นการเดินทางของปัญญาที่รู้จัก “จังหวะของการลงมือทำ” ซึ่งตรงกับหลัก “เพียรอย่างพอเพียง” ในศาสตร์พระราชา กล่าวคือ “ทำด้วยความเข้าใจ ไม่เร่งเร้า แต่ไม่หยุดนิ่ง” (ณัฐพงศ์ แย้มเจริญ, 2544)

ในทำนองเดียวกัน ซิกมุนด์ เบามันน์ (Zygmunt Bauman) ในแนวจริยศาสตร์หลังนวยุค (Postmodern Ethics) เห็นว่า ความดีมิได้เกิดจากกฎเกณฑ์ภายนอก หากแต่เกิดจาก “การกระทำซ้ำด้วยความรับผิดชอบ” (Bauman, 1993) พระราชกรณียกิจของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 แสดงให้เห็นแนวทางนี้อย่างชัดเจน พระองค์ทรงเพียรทำสิ่งเล็กๆ ซ้ำๆ เช่น การทดลองในโครงการแกล้งดิน

ฝนหลวง หรือการพัฒนาพันธุ์ข้าว โดยไม่หวังผลในทันที แต่ทรงทำด้วยความเข้าใจและความเมตตาต่อประชาชน สิ่งนี้จึงเป็น “จริยศาสตร์แห่งความเพียร” ที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงจากภายในสู่ภายนอก

2. ความเพียรในมิติของพุทธจิตวิทยาและภาวนา

ในเชิงพุทธจิตวิทยา “ความเพียร” เป็นพลังแห่งจิตที่ผลักดันให้มนุษย์พัฒนาได้อย่างต่อเนื่อง ความเพียรเป็นพลังเชิงบวกที่มีรากฐานจาก “ความเข้าใจตนเอง” และ “การรู้เท่าทันความเปลี่ยนแปลง” (พระครูพินัยสังฆการ (สมชาย จิตฺตคุตฺโต), 2562) จิตที่เพียรอย่างมีสติย่อมไม่ตกอยู่ในความฟุ้งซ่านหรือความย่อท้อ แต่สามารถแปรเปลี่ยนพลังความทุกข์ให้เป็นแรงแห่งการเติบโต ซึ่งตรงกับพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ที่ว่า “งานยากคือโอกาสให้เราฝึกใจให้เข้มแข็ง”

ในแง่นี้ “ความเพียร” จึงมีความสัมพันธ์โดยตรงกับหลัก *สมาธิ (Samadhi)* และ *สติ (Sati)* เพราะการเพียรโดยปราศจากสมาธิย่อมกลายเป็นความเร่งรีบและเบื่อหน่าย ขณะที่การมีสมาธิโดยไม่มีความเพียรก็ย่อมไม่เกิดผล การฝึกสมาธิและสติจึงเป็นเครื่องกลั่นกรองความเพียรให้กลายเป็นพลังที่สมดุลและสร้างสรรค์ (คณิตา หอมทรัพย์, 2562)

3. ความเพียรในฐานะปรัชญาแห่งการพัฒนา (Philosophy of Development)

แนวคิดเรื่อง “ความเพียร” ในศาสตร์พระราชาไม่ใช่เพียงคุณธรรมส่วนบุคคล แต่เป็นหลักปรัชญาแห่งการพัฒนา (Development Philosophy) ที่เน้นการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่องผ่านการเรียนรู้ พระองค์ทรงมองการพัฒนาในฐานะ “กระบวนการทางธรรม” ที่ต้องใช้เวลา ความอดทน และความเข้าใจ เช่นเดียวกับการปลูกต้นไม้ที่ต้องอาศัยทั้งดิน น้ำ และแสง ไม่สามารถเร่งให้เติบโตได้ในวันเดียว (ณัฐพงศ์ แย้มเจริญ, 2544)

ในเชิงระบบคิด การเพียรจึงเป็น “ตัวเชื่อม” ระหว่างปัญญาและการปฏิบัติ (Praxis) กล่าวคือเมื่อบุคคลเข้าใจปัญหาอย่างลึกซึ้ง ย่อมเพียรแก้ปัญหาด้วยวิธีที่เหมาะสม ความเพียรจึงเป็นพลังขับเคลื่อนให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน (พระครูพินัยสังฆการ (สมชาย จิตฺตคุตฺโต), 2562)

4. ความเพียรในมิติของอัตถิภาวนิยม (Existential Perseverance)

หากพิจารณาผ่านกรอบของ อัตถิภาวนิยม (Existentialism) ของซอเรน เคียร์เคอกอร์ (Kierkegaard) และฌอง ปอล ซาร์ตร์ (Sartre) จะเห็นว่า “ความเพียร” เป็นการยืนยัน “การมีอยู่ของตนเอง” ผ่านการเลือกที่จะไม่ยอมแพ้ต่อสถานการณ์ การเพียรคือ “การกระทำเพื่อยืนยันอิสรภาพทางจิต” ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางของพระมหาชนกที่แม้ต้องเผชิญความมืดและความเหนื่อยล้า ก็ยังเลือกที่จะว่ายต่อไป เพราะ “การว่าย” คือการดำรงอยู่ของชีวิตนั้นเอง (คณิตา หอมทรัพย์, 2562)

แนวคิดนี้ชี้ให้เห็นว่าความเพียรเป็นมากกว่าคุณธรรม หากแต่เป็น “การตระหนักรู้ถึงคุณค่าของการมีชีวิต” ซึ่งอยู่เหนือผลลัพธ์ทางวัตถุ ความเพียรในปรัชญาศาสตร์พระราชาจึงไม่เพียงช่วยพัฒนาสังคม แต่ยังช่วยยกระดับจิตใจของมนุษย์ให้เข้าใจความหมายของการมีอยู่และการกระทำ

5. การตีความใหม่ในบริบทโลกสมัยใหม่

ในยุคดิจิทัลที่ผู้คนมักมุ่งหวังความสำเร็จอย่างรวดเร็ว “ความเพียร” ถูกท้าทายด้วยค่านิยมของ “ความสะดวกทันใจ” (instant gratification) การตีความหลักการทรงงานข้อที่ 22 ในบริบทนี้ จึงเป็นการคืนคุณค่าให้กับ “ความช้าอย่างมีความหมาย” (meaningful slowness) ซึ่งคือการเพียรที่เน้นคุณภาพของกระบวนการมากกว่าความเร็วของผลลัพธ์ การเพียรแบบนี้ส่งเสริมจิตสำนึกแห่งความรับผิดชอบและความมั่นคงทางอารมณ์ (Dweck, 2006)

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ทรงแสดงให้เห็นว่า การเพียรในโลกที่ไม่แน่นอนต้องอาศัย “การเรียนรู้ตลอดชีวิต” (Lifelong Learning) เพราะความเพียรที่แท้ไม่ใช่การฝืน แต่คือ “การปรับตัวอย่างมีสติ” ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางพุทธภาวนาและแนวคิดปรัชญาหลังนวยุคที่มองว่าความดีเกิดจากการเรียนรู้ในความไม่สมบูรณ์ (Bauman, 1993)

กล่าวโดยสรุป “ความเพียร” ในหลักการทรงงานข้อที่ 22 สามารถตีความได้ว่าเป็น “ปรัชญาแห่งการดำเนินชีวิตและการพัฒนา” ที่บูรณาการทั้งพุทธธรรม ปัญญาเชิงจริยศาสตร์ และการปฏิบัติจริงในชีวิตประจำวัน เป็นความเพียรที่ตั้งอยู่บนทางสายกลาง (Middle Path) ไม่เร่งร้อนแต่ไม่ละเลยไม่ยึดติดผลแต่ไม่หยุดนิ่ง และเป็นการเพียรที่มีความสุขในทุกก้าวแห่งการกระทำ

เทคนิคการประยุกต์ใช้

เมื่อเข้าใจแก่นแท้ของ “ความเพียร” ในศาสตร์พระราชาแล้วเราจะเห็นว่า ความเพียรไม่ใช่เพียง “การลงแรงทำต่อเนื่อง” หากแต่คือ “กระบวนการแห่งการเรียนรู้ที่ยาวนาน” ซึ่งผสานสติ ปัญญา และเมตตาเข้าด้วยกันอย่างละเอียดอ่อน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ทรงมอง “ความเพียร” ว่าเป็นหัวใจของทุกโครงการพระราชดำริ เพราะพระองค์ทรงเชื่อว่า “ไม่มีสิ่งใดสำเร็จในทันที แต่ทุกสิ่งย่อมสำเร็จได้ หากเพียรด้วยความเข้าใจ” (ณัฐพงศ์ แย้มเจริญ, 2544)

ในทางปรัชญา “ความเพียร” คือการยืนยันศักยภาพของชีวิต ที่ไม่ยอมจำนนต่อความไม่แน่นอนของโลก แต่เลือกจะ “ว่ายน้ำต่อไป” เช่นเดียวกับพระมหาชนกที่แม้ไม่เห็นฝั่ง ก็ยังดำรงการว่ายด้วยศรัทธาและปัญญา (คณิตา หอมทรัพย์, 2562) การเพียรจึงไม่ใช่การบังคับตนเองให้เหนื่อย แต่คือการแปรพลังชีวิตให้กลายเป็น “กระบวนการเรียนรู้และเติบโตอย่างยั่งยืน”

ด้วยเหตุนี้ การประยุกต์ใช้หลักการทรงงานข้อที่ 22 จึงต้องไม่หยุดอยู่แค่ “การยึดมั่นทำงานหนัก” แต่ต้องขยายเป็น “กระบวนการเพียรอย่างมีระบบ” ที่หลอมรวมความเข้าใจ ความต่อเนื่อง และความสุขในการลงมือทำอย่างกลมกลืน วิทย์จึงสังเคราะห์แนวทาง “กระบวนการ PERSEVERE (9 ขั้นตอน)” ขึ้นเพื่อเป็นกรอบการปฏิบัติที่ทำให้ “ความเพียร” กลายเป็นวิถีแห่งการทำงานและการพัฒนาชีวิตอย่างแท้จริง

กระบวนการนี้ไม่ใช่เพียงลำดับเชิงเทคนิค แต่เป็น “กระบวนการภาวนาเชิงปฏิบัติ” ที่ช่วยให้ผู้ปฏิบัติพัฒนา ทั้งผลลัพธ์และภายในจิตใจ ไปพร้อมกัน โดยแต่ละขั้นตอนจะค่อย ๆ เปลี่ยนความเพียรจาก “แรงกาย” ไปสู่ “แรงใจ” และในที่สุดสู่ “แรงปัญญา”

1. Purpose & Public Benefit – เพียรด้วยเป้าหมายเพื่อส่วนรวม

การเพียรที่มีคุณค่าย่อมเริ่มจากเจตน์จำนงที่ชัดเจน พระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ทรงเน้นเสมอว่า “งานทุกงานต้องเกิดประโยชน์แก่ประชาชน” ดังพระราชดำรัสที่พระราชทานในพิธีประดับยศนายตำรวจชั้นนายพล ณ พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน วันที่ 15 มกราคม 2519 ความว่า “...สามัคคีนี้ก็คือการเห็นแก่บ้านเมือง และช่วยกันทุกวิถีทาง เพื่อที่จะสร้างบ้านเมืองให้เข้มแข็ง ด้วยการเห็นอกเห็นใจซึ่งกันและกัน และทำงานด้วยความซื่อสัตย์สุจริต ต้องส่งเสริมงานของกันและกัน และไม่ทำลายงานของกันและกัน มีเรื่องอะไรให้ได้พูดปรองดองกัน อย่าเรื่องใครเรื่องมัน และงานก็ทำงานอย่างตรงไปตรงมา นึกถึงประโยชน์ส่วนรวม...” (สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ, 2568) ดังนั้น ขั้นแรกของกระบวนการเพียร คือการ “ตั้งเป้าหมายจากความหมาย” ไม่ใช่จากความทะเยอทะยานส่วนตัว ผู้ปฏิบัติควรถามตนเองว่า “สิ่งที่ฉันเพียรทำนี้ จะช่วยให้ใครมีชีวิตดีขึ้น?”

เมื่อเป้าหมายเชื่อมโยงกับประโยชน์ส่วนรวม ความเพียรจะไม่กลายเป็นภาระ แต่เป็นแรงบันดาลใจที่ไม่รู้จบ เพราะทุกความเหนื่อยย่อมมีความหมาย

2. Examine Causes & Nature – เพียรโดยเข้าใจธรรมชาติของปัญหา

การเพียรโดยไม่เข้าใจ “เหตุแห่งปัญหา” ย่อมนำไปสู่การหลงทาง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ทรงสอนว่า “ให้ใช้ธรรมชาติช่วยธรรมชาติ” หมายถึงการไม่เร่งฝืน แต่ค่อย ๆ แก้ไขโดยเข้าใจระบบทั้งหมด (ณัฐพงศ์ แย้มเจริญ, 2544) ในขั้นนี้ ผู้ปฏิบัติต้องเรียนรู้ที่จะมองปัญหาอย่างองค์รวม เห็นความเชื่อมโยงของสิ่งต่าง ๆ และยอมรับความจริงว่าทุกการเปลี่ยนแปลงต้องอาศัยเวลา การเพียรที่แท้จึงไม่ใช่การเร่ง แต่คือการ “ทำให้เหตุพร้อม” เพื่อให้ผลเกิดอย่างมั่นคง

3. Right-Sized Start – เพียรจากสิ่งเล็กที่ทำได้จริง

พระองค์ทรงสอนว่า “เริ่มจากจุดเล็ก ๆ ที่อยู่ใกล้ตัวก่อน แล้วค่อยขยายออกไป” (Porpeang.org, 2021) การเพียรจึงไม่จำเป็นต้องเริ่มจากสิ่งยิ่งใหญ่ แต่เริ่มจากสิ่งเล็กที่ทำได้แน่ เช่น การลงมือทำวันละนิดแต่ต่อเนื่อง เพราะ “เพียรวันละน้อย ย่อมดีกว่าหยุดอยู่กับที่” ในเชิงจิตวิทยา นี่คือการสร้าง Momentum แห่งจิตใจ ให้เคลื่อนไปข้างหน้าโดยไม่เหนื่อย การเพียรเล็ก ๆ แต่สม่ำเสมอ คือรากของความสำเร็จที่ยิ่งใหญ่

4. Structure Habits & Discipline - เพียรด้วยวินัยและระบบชีวิต

ความเพียรจะไม่ยั่งยืน หากไม่มีระบบรองรับ พระองค์ทรงเป็นแบบอย่างของ “วินัยแห่งความเพียร” ผ่านการทรงงานเป็นประจำทุกวันแม้ในวันที่พระวรกายไม่แข็งแรง การเพียรในชีวิตประจำวันจึงควรถูก “ฝังในกิจวัตร” เช่น การตื่นเช้า การบันทึกงาน การใคร่ครวญก่อนนอน ผู้ที่เพียรอย่างมีวินัยจะไม่

ต้องอาศัยแรงผลักจากภายนอก เพราะระบบในชีวิตได้กลายเป็น “แรงขับภายใน” แล้ว “กษัตริย์ผู้เพียรพยายาม ดังคติธรรมในพระราชนิพนธ์พระมหาชก ที่ว่า “...แม้จะไม่เห็นฝั่ง ก็ยังว่ายน้ำต่อไป เพราะถ้าไม่เพียรว่ายน้ำก็จะตกเป็นอาหาร ปู ปลา จมน้ำตายก่อนถึงฝั่ง” (สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ, 2568)

5. Experiment–Learn–Adjust – เพียรเรียนรู้จากการลองผิดลองถูก

พระมหาชนกคือสัญลักษณ์ของ “การเพียรที่เรียนรู้” เพราะแม้จะว่ายไม่เห็นฝั่ง แต่ก็ไม่หยุดพิจารณาวิธีใหม่ ๆ เพื่อเอาชีวิตรอด (คณิตา หอมทรัพย์, 2562) ขั้นนี้เน้นให้ผู้เพียรกล้า “ลอง” และ “ปรับ” ไม่ใช่ “ทำซ้ำโดยไม่เข้าใจ”

การเพียรในยุคใหม่จึงต้องคู่กับการประเมินและเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง (PDCA) เพราะความเพียรที่แท้ไม่ใช่การฝืน แต่คือการ “พัฒนาอย่างมีสติ”

6. Verify Value for the Community – เพียรจนเกิดคุณค่าต่อสังคม

ความเพียรที่สมบูรณ์ต้องไม่จบลงที่ความสำเร็จส่วนตน แต่ต้องสร้างคุณค่าให้ผู้อื่น เมื่อบุคคลเพียรจนเกิดผล เขาควรถามต่อว่า “สิ่งที่เราทำนั้น เกิดประโยชน์ต่อผู้อื่นจริงหรือไม่?” แนวคิดนี้สะท้อนในทุกโครงการพระราชดำริที่วัดความสำเร็จจาก “คุณภาพชีวิตของประชาชน” ไม่ใช่จากตัวเลขหรือตัวชี้วัดทางเศรษฐกิจ (สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ, 2568)

7. Expand & Embed - เพียรขยายผลและปลูกฝังเป็นวัฒนธรรม

เมื่อการเพียรเริ่มผลิดอกออกผล ต้องมีการส่งต่อและขยายผล การแบ่งปันบทเรียนหรือสร้างต้นแบบคือการทำให้ความเพียรกลายเป็นพลังร่วมของสังคม (Royal Development Projects Board, 2018) พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ทรงเปรียบโครงการแต่ละแห่งเป็น “เมล็ดพันธุ์แห่งการเรียนรู้” ที่จะเติบโตเมื่อถูกปลูกต่อในใจคนอื่น ในขั้นนี้ ความเพียรเริ่มเปลี่ยนจาก “การกระทำของบุคคล” ไปสู่ “วัฒนธรรมแห่งความดีร่วมกัน”

8. Rest & Renew - เพียรอย่างรู้จักพัก

การเพียรที่แท้ต้องมีการพักอย่างรู้ประมาณ เพราะหากฝืนเกินพอดี ความเพียรจะกลายเป็นความทุกข์ พระองค์ทรงย้ำเสมอว่า “ความสุขต้องเกิดจากความสมดุล” (ณัฐพงศ์ แย้มเจริญ, 2544)

ในทางพุทธปรัชญา การพักคือ “อุเบกขา” การวางใจอย่างเป็นกลาง เพื่อฟื้นพลังและกลับมาทำใหม่ด้วยจิตที่บริสุทธิ์กว่าเดิม การเพียรแบบนี้จึงไม่หมดแรง แต่ยิ่งทำยิ่งละเอียดและลึกซึ้งขึ้น

9. Elevate Others – เพียรเพื่อยกระดับผู้อื่น

สุดท้ายของกระบวนการ ความเพียรจะสมบูรณ์ก็ต่อเมื่อ “เปลี่ยนจากการเพียรเพื่ออยู่รอดเป็นการเพียรเพื่อยกระดับชีวิตของผู้อื่น” ดังพระราชดำรัสที่ว่า “ความสุขที่แท้ คือการทำให้ผู้อื่นมีความสุข” (สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ, 2568) ผู้ที่เพียรในขั้นนี้ไม่ต้องการรางวัล แต่มี “ความปีติจากการเห็นผู้อื่นเติบโต” ซึ่งคือยอดแห่งความเพียรในเชิงจิตวิญญาณ

สรุปได้ว่า ความเพียรที่แท้ มิใช่เพียงการทำต่อเนื่อง แต่คือการ “เดินทางจากเป้าหมาย สู่ปัญญา แล้วกลับมาที่หัวใจ” กระบวนการ PERSEVERE คือเส้นทางภายในที่หลอมรวมการเข้าใจเหตุ, การลงมือทำ , การพัฒนาอย่างต่อเนื่อง, การพัก, และการแบ่งปัน เมื่อปฏิบัติครบทั้ง 9 ขั้นตอน ความเพียรจะเปลี่ยนจาก “แรงผลักแห่งความฝัน” ไปสู่ “แรงดึงแห่งความสุข” ซึ่งคือสาระของหลักการทรงงานข้อที่ 22 อย่างแท้จริง

มีความเพียรแล้ว ดีอย่างไร

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 เคยพระราชทานพระบรมราโชวาทว่า “การทำงานทุกอย่าง ถ้ามีความเพียร มีความอดทน ไม่ย่อท้อ ถึงจะช้า แต่จะสำเร็จแน่นอน” คำกล่าวนี้ไม่ใช่เพียงถ้อยคำปลุกใจ หากแต่เป็นปรัชญาแห่งการดำเนินชีวิตที่ลึกซึ้ง เพราะ “ความเพียร” ไม่ได้สร้างเพียงผลลัพธ์ของงานเท่านั้น แต่ยังสร้าง “ผลภายใน” ให้กับผู้ปฏิบัติด้วย ผู้ที่เพียรอย่างมีปัญญาและเมตตา ย่อมได้รับประโยชน์ทั้งทางจิตใจ ปัญญา ความสัมพันธ์ และสังคมในระยะยาว (สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ, 2568)

1. ความเพียรทำให้จิตใจมั่นคงและมีศักยภาพในการฟื้นตัว (Resilience)

เมื่อบุคคลเพียรทำสิ่งใดอย่างต่อเนื่อง แม้เผชิญอุปสรรค เขาจะค่อย ๆ พัฒนาความเข้มแข็งทางใจ (*mental toughness*) เพราะความเพียรบ่มเพาะ “อุเบกขา” และ “ขันติ” ซึ่งเป็นองค์ธรรมของโพชฌงค์ในพระพุทธศาสนา ผู้มีความเพียรจึงไม่หวั่นไหวต่อคำตำหนิหรือความล้มเหลว แต่ใช้สิ่งเหล่านั้นเป็น “เครื่องฝึกใจ” (พระครูพินัยสังฆการ (สมชาย จิตฺตคุตฺโต), 2562)

ในมุมจิตวิทยา ความเพียรสัมพันธ์โดยตรงกับ “ภาวะลื่นไหลแห่งจิตใจ (flow state)” ซึ่งเกิดเมื่อบุคคลจดจ่อในสิ่งที่ทำ เมื่อถึงจุดนั้น การทำงานไม่ใช่ภาระ แต่กลายเป็น “สมาธิในชีวิตประจำวัน” ที่ทำให้เกิดความสุขอย่างสงบภายใน ดังพระราชดำรัสที่ว่า “ทำงานให้มีความสุข งานจะออกมาดี” (สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ, 2568)

2. ความเพียรทำให้เกิดปัญญาและการรู้เท่าทันชีวิต

การเพียรอย่างต่อเนื่องช่วยให้มนุษย์เรียนรู้จากประสบการณ์อย่างลึกซึ้ง ทุกครั้งที่พยายามและพลาด คือการสะสมองค์ความรู้ใหม่ ซึ่งเป็น “ปัญญาเชิงประสบการณ์” (experiential wisdom) พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ทรงแสดงให้เห็นอย่างชัดในทุกโครงการทดลอง เช่น โครงการฝนหลวง หรือโครงการแกล้งดิน ซึ่งล้วนเกิดจากการทดลองซ้ำ ๆ ด้วยความเข้าใจในธรรมชาติของเหตุและผล (ณัฐพงศ์ แย้มเจริญ, 2544)

ในเชิงพุทธปรัชญา “ปัญญา” เป็นผลโดยตรงของ “วิริยะ” เพราะผู้ที่เพียรด้วยสติย่อมเห็นความจริงตามธรรม เมื่อทำอย่างต่อเนื่องด้วยใจที่เปิดรับ เขาจะมองเห็นความเชื่อมโยงของสิ่งต่าง ๆ เกิดความเข้าใจในกฎแห่งเหตุปัจจัย (ปฏิจจสมุปบาท) และเห็นว่า “ทุกความล้มเหลวคือธรรมชาติของการเรียนรู้” นี่คือผลสูงสุดของการเพียรที่กลั่นออกมาเป็น *โยนิโสมนสิการ* หรือ “การคิดโดยแยบคาย”

3. ความเพียรสร้างความสัมพันธ์ที่มั่นคงและไว้วางใจได้

ผู้ที่มีความเพียรมักมีคุณลักษณะของความอดทนและความรับผิดชอบสูง เขาจะไม่รีบตัดสินผู้อื่นและไม่ยอมแพ้ต่อความเข้าใจผิดในระยะแรก สิ่งนี้ทำให้เขากลายเป็น “บุคคลที่ผู้อื่นไว้วางใจ” ซึ่งเป็นหัวใจของความสัมพันธ์เชิงบวกทั้งในครอบครัว องค์กร และสังคม

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ทรงเป็นแบบอย่างของ “ผู้นำที่เพียรรับฟัง” พระองค์ทรงใช้เวลาลงพื้นที่ รับฟังชาวบ้านอย่างต่อเนื่อง จนเกิดความไว้วางใจและศรัทธา การเพียรในการสื่อสารอย่างมีเมตตาเช่นนี้เอง ที่ทำให้ศาสตร์พระราชาไม่ใช่เพียงแนวคิด แต่กลายเป็นวัฒนธรรมร่วมของคนไทย (คณิตา หอมทรัพย์, 2562)

ดังนั้น ความเพียรในมิติของความสัมพันธ์ คือการ “เพียรเข้าใจผู้อื่น” และ “เพียรอดทนต่อความแตกต่าง” ซึ่งเป็นรากฐานของสังคมที่สงบสุขและสมานฉันท์

4. ความเพียรเป็นพลังขับเคลื่อนการพัฒนาอย่างยั่งยืน (Sustainable Development)

ในระดับสังคม ความเพียรคือพลังเงียบที่ผลักดันการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง ศาสตร์พระราชามีโครงการกว่า 4,000 โครงการทั่วประเทศ ซึ่งทุกโครงการล้วนเริ่มจากการเพียรเล็ก ๆ ที่ยาวนาน เช่น การพัฒนาแหล่งน้ำ การทดลองปลูกป่า การส่งเสริมอาชีพในท้องถิ่น พระองค์ไม่ทรงหวังผลลัพธ์ในระยะสั้น แต่ทรงมุ่ง “สร้างระบบที่อยู่ได้ด้วยตนเอง” (สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ, 2568)

การเพียรเช่นนี้ก่อให้เกิดผลดีในระยะยาว คือ

(1) ประชาชนมีความมั่นคงในชีวิตและรายได้

(2) ชุมชนเข้มแข็งและช่วยเหลือตนเองได้

(3) สิ่งแวดล้อมได้รับการฟื้นฟูอย่างยั่งยืน

(4) คนไทยมีจิตสำนึกเรื่องความพอเพียงและการเสียสละ

กล่าวได้ว่า “ความเพียร” เป็นหัวใจของ “ความยั่งยืน” เพราะทุกความยั่งยืนต้องอาศัยเวลาและความต่อเนื่อง

5. ความเพียรเปลี่ยนการทำงานให้กลายเป็นการภาวนา

ในมิติสูงสุด “การเพียร” คือการเปลี่ยน “งาน” ให้กลายเป็น “ธรรมะ” เมื่อบุคคลเพียรทำสิ่งใดด้วยสติ ปัญญา และความสุข งานนั้นย่อมกลายเป็นการฝึกจิตอย่างหนึ่ง ผู้ทำจะไม่ติดอยู่ที่ผลสำเร็จ แต่จะมีความปีติในทุกขั้นตอนของการกระทำ นี่คือสิ่งที่พระพุทธองค์ทรงเรียกว่า “สัมมาวายามะ” ความเพียรที่ถูกต้องและเป็นทางสู่ความหลุดพ้น

ดังนั้น เมื่อทำงานอย่างมีความเพียร ชีวิตจะไม่เหนื่อยจากการดิ้นรน แต่จะเปี่ยมด้วยความหมาย เพราะทุกวันกลายเป็นการภาวนาในทางโลก เป็นการ “ฝึกใจให้ละเอียดขึ้น” พร้อมกับ “สร้างประโยชน์ให้โลกมากขึ้น” และนั่นคือสิ่งที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเป็นแบบอย่างให้คนไทยทั้งชาติ

สรุปได้ว่า การมีความเพียรจึงมิได้หมายถึงการทำงานหนักอย่างไม่หยุดพัก แต่หมายถึงการดำเนินชีวิตอย่างมีเป้าหมาย เข้าใจเหตุปัจจัย ยอมรับความเปลี่ยนแปลง และเดินไปข้างหน้าอย่างไม่ย่อท้อ ผู้มีความเพียรย่อมพบ “ความสุขเชิงลึก” ที่เกิดจากการรู้ว่าตนได้ทำดีที่สุดแล้ว ดังพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ที่ว่า “ทำให้ดีที่สุดในหน้าที่ของเรา แล้วผลที่ดีจะตามมาเอง” นี่คือผลลัพธ์สูงสุดของความเพียร คือ “ความสงบใจที่เกิดจากการทำเต็มกำลัง” ซึ่งเป็นทั้งคุณธรรมแห่งชีวิตและหัวใจของความยั่งยืนตามศาสตร์พระราชา

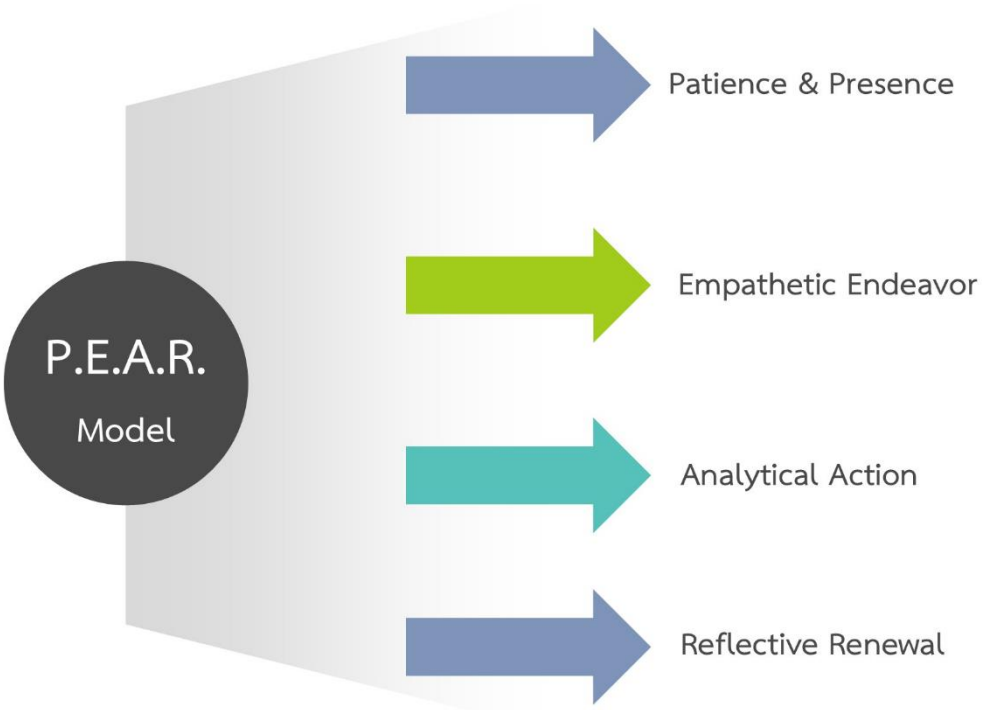
องค์ความรู้ใหม่

จากการวิเคราะห์หลักการทรงงานข้อที่ 22 “ความเพียร” ร่วมกับแนวคิดในพระราชนิพนธ์ *พระมหาชนก*, พระธรรมคำสอนเรื่อง “สัมมาวายามะ” และหลักพุทธจริยศาสตร์ พบว่า “ความเพียร” มิใช่เพียงคุณธรรมของผู้ทำงานหนัก แต่คือ “พลังแห่งการตื่นรู้และสร้างสรรค์” ที่เชื่อมโยงระหว่างจิตใจ ปัญญา การกระทำ และความสุข โดยมีรากฐานจากการ “ทำอย่างต่อเนื่องด้วยสติและปัญญา” และมีผลคือ “การเปลี่ยนแปลงจากภายในสู่ภายนอก” อย่างยั่งยืน

ในเชิงปรัชญา ความเพียรเป็น *Ethical Praxis* หรือการปฏิบัติทางจริยธรรมที่มีจิตวิญญาณเป็นศูนย์กลาง ส่วนในเชิงพุทธธรรม ความเพียรคือ “วิริยะ” หนึ่งในโพชฌงค์ 7 ซึ่งนำไปสู่การตรัสรู้ และในเชิงศาสตร์พระราชา ความเพียรคือหัวใจของ “การพัฒนาอย่างต่อเนื่อง” ที่ทรงแสดงให้เห็นผ่านทุกโครงการว่า “ไม่มีความสำเร็จใดเกิดจากความเร่งรีบ” แต่เกิดจาก “ความเพียรที่ไม่หยุดนิ่ง”
พระราชนิพนธ์ *พระมหาชนก* จึงเปรียบเสมือน “ปริยัติแห่งความเพียร” ส่วนโครงการพัฒนาในศาสตร์พระราชา คือ “ปฏิบัติแห่งความเพียร” และสิ่งที่ประชาชนเรียนรู้จากพระองค์ คือ “ปฏิเวธแห่งความเพียร”

ทั้งสามระดับนี้ ปริยัติ ปฏิบัติ ปฏิเวธ จึงกลายเป็น “วงจรแห่งความเพียร” ที่ก่อให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ว่าด้วย “Perseverance as Developmental Philosophy” หรือ “ปรัชญาความเพียรในฐานะกระบวนการพัฒนา”

สามารถสรุปเป็นโมเดลเชิงระบบที่เรียกว่า **P.E.A.R. Model** ซึ่งแสดงให้เห็นว่าความเพียรคือ “วงจรปัญญาเชิงจริยธรรม” ที่ทำให้มนุษย์พัฒนาอย่างยั่งยืนได้ทั้งในระดับบุคคลและสังคม

แผนภาพที่ 1 P.E.A.R. Model: The Perseverance Wisdom Framework

P.E.A.R. Model: The Perseverance Wisdom Framework มีองค์ประกอบที่สำคัญ ดังนี้

P - Patience & Presence (ความอดทนและการอยู่กับปัจจุบัน)

เริ่มต้นจากการมีสติ รู้ตัว และยอมรับความจริงอย่างไม่หลีกหนี เป็นฐานของความเพียร ปรากฏในศาสตร์พระราชา ได้แก่ พระมหาชนกว่ายน้ำอยู่กลางมหาสมุทรโดยไม่คาดหวังผล แต่ทำหน้าที่ของตนอย่างมั่นคง ส่วนผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น ได้แก่ จิตใจมั่นคง เกิดสมาธิ และพลังแห่งการฟื้นตัว (Resilience)

E - Empathetic Endeavor (เพียรด้วยเมตตาและเห็นใจผู้อื่น)

เพียรไม่ใช่เพื่อเอาชนะ แต่เพื่อสร้างประโยชน์แก่ผู้อื่น เป็นการเพียรด้วยหัวใจแห่งความรัก ปรากฏในศาสตร์พระราชา ได้แก่ การลงพื้นที่ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ทรงฟังเสียงประชาชนอย่างไม่เหน็ดเหนื่อย ส่วนผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น ได้แก่ เกิดความสัมพันธ์แห่งความไว้วางใจและสมานฉันท์

A - Analytical Action (เพียรด้วยปัญญาและการเรียนรู้)

การเพียรที่มีสติและเหตุผล ทดลอง วิเคราะห์ และปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง ปรากฏในศาสตร์พระราชา ได้แก่ โครงการแกล้งดิน ฝนหลวง โครงการหลวง ส่วนผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น ได้แก่ เกิดปัญญาเชิงระบบและนวัตกรรมจากการเรียนรู้

R - Reflective Renewal (เพียรอย่างรู้จักพักและทบทวน)

การเพียรไม่ใช่การเร่ง แต่รู้จังหวะหยุดเพื่อฟื้นพลังและทบทวน เพื่อเริ่มใหม่อย่างละเอียดกว่าเดิม ปรากฏในศาสตร์พระราชา ได้แก่ พระราชนิพนธ์และพระราชดำริหลายโครงการเกิดจากการทบทวนผลภาคสนามอย่างต่อเนื่อง ส่วนผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น ได้แก่ เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน และสมดุลทั้งภายในและภายนอก

โมเดลนี้สะท้อนให้เห็นว่า “ความเพียร” เป็นมากกว่าความพยายามทางกาย แต่คือ “พลวัตแห่งปัญญา” (dynamic wisdom) ที่เชื่อมโยงสามภาวะของการเป็นมนุษย์ ได้แก่

ภาวะรู้ (Awareness) – การมีสติรู้เท่าทันตนและโลก

ภาวะทำ (Action) – การลงมืออย่างต่อเนื่องด้วยความเข้าใจ

ภาวะสะท้อน (Reflection) – การพิจารณาผลเพื่อเติบโต

วงจรนี้สอดคล้องกับหลัก “โยนิโสมนสิการ” และ “อิทธิบาท 4” ในพุทธศาสนา และยังเป็นแก่นเดียวกับ “วงจรการเรียนรู้แบบพอเพียง” ที่พระองค์ทรงประยุกต์ในทุกโครงการ กล่าวคือ การเพียรไม่ใช่การดิ้นรน แต่เป็นการ “อยู่กับความจริงด้วยใจสงบและไม่หยุดพัฒนา”

สรุปได้ว่า “ความเพียรตามศาสตร์พระราชา” คือ กระบวนการฝึกจิตใจให้มั่นคง ฝึกปัญญาให้ลึกซึ้ง และฝึกการกระทำให้มีคุณธรรม เมื่อบุคคลเพียรอย่างมีสติ เขาจะเปลี่ยนความทุกข์ให้กลายเป็นครู เมื่อองค์กรเพียรอย่างมีระบบ จะเปลี่ยนวิกฤตให้กลายเป็นโอกาส และเมื่อสังคมเพียรด้วยความร่วมมือ จะเปลี่ยนความแตกแยกให้กลายเป็นพลังสร้างสรรค์

บทสรุป

“ความเพียร” ตามหลักการทรงงานข้อที่ 22 คือพลังเงียบของการพัฒนา ไม่ใช่การเร่งรัดหรือฝืนใจ หากคือการทำอย่าง มีสติ มีปัญญา และเพื่อประโยชน์ส่วนรวม จนก่อให้เกิดผลยั่งยืนทั้งต่อตัวคน งาน และสังคม โดยแก่นคิดนี้สอดประสานกับพุทธธรรม (*สัมมาวายามะ* และ *อิทธิบาท 4*) และปรากฏชัดในพระราชกรณียกิจที่ยืนอยู่บนการเรียนรู้ซ้ำ ทดลอง ปรับ และทำต่อเนื่องยาวนาน

ในเชิงปฏิบัติ บทความได้จัดวาง “กระบวนการ PERSEVERE (9 ขั้นตอน)” ให้ความเพียรกลายเป็นระบบงานและวิถีชีวิต ตั้งแต่ การตั้งเป้าหมายเพื่อส่วนรวม ⟶ ทำความเข้าใจเหตุ–ปัจจัย ⟶ เริ่มเล็กอย่างพอเพียง ⟶ สร้างวินัยและกิจวัตร ⟶ ทดลอง–เรียนรู้–ปรับ (PDCA) ⟶ ตรวจคุณค่าที่เกิดกับผู้คน ⟶ ขยายผลและฝังเป็นวัฒนธรรม ⟶ พัก–ฟื้นกำลัง ⟶ ยกระดับผู้อื่น ขณะเดียวกัน “โมเดล P.E.A.R.” (Patience & Presence, Empathetic Endeavor, Analytical Action, Reflective Renewal) อธิบายโครงสร้างภายในของความเพียรว่าเป็น พลวัตแห่งปัญญา ที่เชื่อม “ภาวะรู้–ภาวะทำ–ภาวะสะท้อน” เข้าด้วยกัน

ผลลัพธ์คือภาพรวม 4 มิติ ได้แก่ (1) จิตใจมั่นคง ยืดหยุ่น ฟื้นตัวได้ (2) ปัญญาเชิงระบบและนวัตกรรมงอกงามจากการเรียนรู้ซ้ำ (3) ความไว้วางใจและสมานฉันท์ทางสังคมเพิ่มขึ้น (4) การพัฒนาเดินหน้าอย่างยั่งยืนเพราะอาศัยเวลา–ความต่อเนื่อง–ความพอเพียง สรุปแล้ว ความเพียรจึงไม่ใช่เพียง “วิธีทำให้งานสำเร็จ” แต่คือ ปรัชญาแห่งชีวิต ที่ทำให้งานกลายเป็นการภาวนา ความสำเร็จเป็นผลพลอยได้ และความสุขเกิดขึ้นจากการทำดีที่สุดในปัจจุบันขณะ

บรรณานุกรม

คณิตา หอมทรัพย์. (2562). พระราชนิพนธ์เรื่องพระมหาชนกในพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศรมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร:ความสำคัญต่อการขับเคลื่อนแนวพระราชดำริและยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศ. *วารสารมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร, 17*(3), 77–94.

ณัฐพงศ์ แย้มเจริญ. (2544). วาทกรรมวิเคราะห์พระราชนิพนธ์เรื่องพระมหาชนก. *ปริญญานิเทศศาสตรมหาบัณฑิต.* คณะนิเทศศาสตร์ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

พระครูพินัยสังฆการ (สมชาย จิตฺตคุตฺโต). (2562). แนวทางการเสริมสร้างความเพียรแก่เยาวชนไทยในสังคมปัจจุบัน. *วารสาร มจร ปรัชญาปริทรรศน์, 2*(2), 16–23.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2555). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ. (2568). *พระราชดำรัส พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช ด้านหลักปฏิบัติงานโครงการพัฒนา*. สืบค้นเมื่อ [6 ตุลาคม 2568], จาก https://www.rdpb.go.th/th/King/พระราชดำรัส-หลักปฏิบัติงานโครงการพัฒนา

สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ. (2568). *ข้อ 22 ความเพียร*. สืบค้นเมื่อ [6 ตุลาคม 2568], จาก https://www.rdpb.go.th/th/King/หลักการทรงงาน-c24/93-ความเพียร-v9189

Bauman, Z. (1993). *Postmodern ethics.* Oxford: Blackwell.

Dweck, C. (2006). *Mindset: The new psychology of success.* New York: Random House.

Porpeang.org. (2021, December 20). *ข้อ 22. ความเพียร.* สืบค้นจาก https://www.porpeang.org/content/5355/ข้อ-22-ความเพียร